RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923. Första kammaren. Nr 15.

Lördagen den 3 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 87, angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst;

nr 88, med förslag till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet;

nr 90, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 46 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; samt

nr 91, angående åtgärder för åstadkommande av förbättrad sjukvård inom rikets ödemarksområden.

Om den s. k. isbrytarfrågan.

På sätt föredragningslistan utvisade hade herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet *Hansson* tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Enhörnings interpellation angående åtgärder för att medelst isbrytare lämna assistens åt fartyg, där isförhållandena vore särskilt svåra och fara för infrysning förelåge.

Vidare hade, enligt vad herr talmannen nu tillkännagav, herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet *Svensson* efter föredragningslistans tryckning och utdelning anmält sig hava för avsikt att likaledes vid detta sammanträde besvara herr Enhörnings interpellation angående anskaffande av en statsisbrytare eller vidtagande av andra åtgärder för lösande av den s. k. isbrytarfrågan.

Ordet lämnades nu till herr statsrådet **Hansson,** som yttrade: Herr talman! Med kammarens medgivande har ledamoten av kammaren herr E. A. Enhörning till mig framställt följande spörsmål, nämligen,

huruvida jag ämnar vidtaga åtgärder för hållande i beredskap av lämpliga isbrytare — Stockholms stads stora eller, om denna icke kan disponeras, annat fartyg, att i största möjliga utsträckning lämna assistens åt fartyg där isförhållandena äro särskilt svåra och fara för infrysning föreligger, samt

Om den s. k. isbrytarfrågan. (Forts.)

om jag i överensstämmelse därmed ämnar omedelbart förelägga riksdagen proposition om erforderligt anslag till betryggande av isbrytarexpeditionens kostnader.

Som bekant äger staten icke någon isbrytare. Det enda av flottans nu rustade fartyg, som skulle kunna komma i fråga för isbrytning, är pansarbåten Drottning Victoria, men detta fartyg är på grund av sin storlek och tyngd och därav följande svårmanövrerbarhet i isarna mindre lämpat för assistans av nu nämnd art. Den enda till buds stående möjligheten att lämna assistans av i interpellationen ifrågasatt art torde därför vara, att därest behov härav skulle uppkomma, i likhet med vad som skedde i fjol, träffa avtal med Stockholms stad om användning av dess större isbrytare. Någon beredskapsåtgärd i avseende på denna isbrytare torde icke vara påkallad, då för närvarande isbrytaren är i fullt arbete ute i isarna i Stockholms skärgård.

Med sin fråga angående eventuell proposition till riksdagen om erforderligt anslag till betryggande av kostnaderna för en isbrytarexpedition borde interpellanten ha vänt sig till chefen för handelsdepartementet, under vilket frågor om sjöfartens betryggande lyda. Min kollega har emellertid bemyndigat mig meddela, att han självklart icke kommer att underlåta vidtagandet av någon åtgärd, som kan visa sig behövlig för handelssjöfartens bispringande i händelse liknande svårigheter som i fjol skulle uppkomma.

Herr statsrådet **Svensson:** Herr Enhörning har under gårdagen erhållit kammarens tillstånd att till mig framställa en interpellation berörande samma ämne som den nyss av chefen för försvarsdepartementet besvarade interpellationen.

Herr Enhörning frågar till en början följande: »Har statsrådet haft under övervägande förslag till anskaffande av statsisbrytare och till vad resultat har Sveriges redarförenings framställning förlidet år lett? Om någon plan föreligger för lösandet av isbrytarfrågan, kan det förväntas, att innevarande riksdag genom proposition sättes i tillfälle att pröva frågan?»

Jag kan som svar på dessa frågor hänvisa till vad jag anförde vid 1922 års riksdag med anledning av en liknande interpellation av herr Enhörning, nämligen att på grund av de statsfinansiella förhållandena åtgärder för anskaffande av en statens havsisbrytare böra tills vidare anstå. Jag vidhåller fortfarande denna uppfattning och har icke för avsikt att vidtaga åtgärder för avlåtande av proposition i denna sak till denna riksdag.

Herr Enhörning frågar vidare: »Vilka åtgärder ha varit under omprövning eller äro att förvänta från statsrådets sida vid uppkommande behov av statligt ingripande med isbrytarhjälp, om Stockholms stads isbrytare icke är disponibel?»

Med anledning av denna fråga vill jag erinra därom, att någon sådan situation som den av herr Enhörning tänkta ännu aldrig inträffat. Att på förhand uppgöra någon plan för hur en dylik eventuell situation

skall mötas torde icke vara möjligt, då ju åtgärderna måste bliva beroende på var och under vilka omständigheter de äro påkallade. Man är hänvisad till att med uppmärksamhet följa isförhållandenas utveckling och i varje uppstående situation, där statens ingripande är oavvisligen nödvändigt, vidtaga de åtgärder, som därvid *kunna* stå till buds.

Om den s. k. isbrytarfrågan. (Forts.)

Herr **Enhörning:** Herr greve och talman, mina herrar. Jag har att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framföra mitt tack för det svar han lämnat på min interpellation till honom. Herr statsrådet har i sitt svar klargjort för kammaren, att staten icke har någon annan hjälp av krigsfartyg till vårt förfogande än av pansarbåten Drottning Victoria. Han upplyste dessutom, att detta fartyg är alltför stort, alltför tungt och alltför svårmanövrerbart för sådant ändamål. Detta kan jag även vara med på, men därav framgår med all tydlighet, hur nödvändigt det är, att vi måste skaffa oss en statens isbrytare, som särskilt vid svåra fall kan vara vår sjöfart, handel och export och import till hjälp.

Herr statsrådet menade tro på, att jag vänt mig till orätt forum. Men jag tar mig dock friheten erinra honom om att, så vitt jag kan erinra mig, det var mellan försvarsdepartementet och Stockholms stad, som på sin tid avtal träffades om, att Stockholms stads stora isbrytare skulle mot viss insats från statens sida stå till förfogande även för staten i fall av behov. Men det framgår även av denna uppgörelse, att staten icke har ovillkorlig rätt att fordra sådant, för den händelse staden själv behöver denna isbrytare för att hålla sjöfarten till Stockholm öppen. Således har jag med dessa sista ord endast velat påpeka, att jag tror mig hava varit i min fulla rätt, då jag vände mig till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i denna viktiga fråga, ty givetvis, om ett avtal träffats mellan dessa parter, är det herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, som i första rummet har att taga hand om denna viktiga fråga.

Jag anhåller nu att i detta sammanhang även få till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framföra mitt tack för det raska svar han givit på min interpellation i går. Att densamma skulle besvaras redan i dag, fick jag först reda på, när jag nu på förmiddagen trädde inom kammarens dörrar. Jag är i alla fall icke vidare glad över det svar jag fått, ty det är icke vidare uppmuntrande för sjöfartsnäringens målsmän att höra, att herr statsrådet icke har någon avsikt att i år framlägga proposition om en havsisbrytare.

Denna fråga har varit mycket ventilerad även under föregående riksdagar, och, såsom herrarna veta, var det en kommitté — vintersjöfartskommittén — tillsatt för att lösa denna fråga, och denna kommitté, som avgav sitt betänkande 1918, har tillstyrkt, att en havsisbrytare skulle byggas för statens räkning. Vi sågo hur nödvändigt det var i fjol att en isbrytare fanns till disposition. Det var flera fartyg, som voro i fara vid våra kuster, icke allenast i södra Sverige utan även norrut, och jag försökte vid besvarandet av min då framställda interpellation förmå herr

Om den s. k. isbrytarfrågan. (Forts.)

statsrådet och chefen för handelsdepartementet att även göra en tur till norra Bottniska viken för att assistera fartyg, som voro infrusna där, och på samma gång förskaffa sig en viss erfarenhet om, huru stora och starka dessa havsisbrytare måste vara.

Nu ingår det emellertid meddelanden från många håll och kanter, att sjöfarten är ytterst besvärad av de isförhållanden, som nu råda, och av ett meddelande uti Nya Dagligt Allehanda i går afton finner jag, att hamndirektören Vinberg konstaterar, att »någon framställning om stora isbrytarens ingripande på annat håll har tills vidare icke inkommit. Enligt vad hamndirektören meddelade, ligger emellertid Heimdall fast i Ålands hav, som nu tycks vara helt och hållet tillfruset. Från Söderarm kan man åtminstone icke se öppet vatten.» Det var mycket beklagligt att se, att icke någon av herrar statsråd, vem det nu vederbör, ännu vänt sig till hamndirektören för att få klart, huruvida stora isbrytaren kan ställas till förfogande. Av ett meddelande, som återfinnes i Stockholms Dagblad, skall jag taga mig friheten att upplysa följande:

»Det gick inte som avsetts för stora isbrytaren. I stället för att återvända till Stockholm på fredagsmorgonen fick den på nytt ge sig i kast med isen, som av den ostliga vinden packats hårt in mot land. Sedan den förut nämnda ångaren Baltic hjälpts in, gick isbrytaren på nytt ut. Ytterligare sex fartyg lågo nämligen i packisbältet utanför Sandhamn, men isbrytaren nöjde sig med att forcera isen till den finska ångaren Sunkist ett stycke längre in. Det var emellertid omöjligt att få ångaren med. Som den nästan saknade såväl proviant som bränsle, gick isbrytaren tillbaka till Sandhamn och fortsatte därpå till Stockholm för att kola samt hämta de saknade förnödenheterna till Sunkist. På lördagen går isbrytaren åter ut. Vid Sandhamn sträcker sig nu packisbältet 10 à 12 distansminuter ut till havs, enligt vad lotsarna meddelat Stockholms Dagblad. Utanför ligga de förut omnämnda ångarna, bland vilka man nått trådlös förbindelse med en, ångaren Borg. Dessa fartyg tillråddes att gå till Landsort, där farvattnen äro öppna ända in till Röko. Det är nu meningen att t. v. dirigera trafiken över Landsort och Dalarö, där isförhållandena äro gynnsammare än vid Sandhamn.»

Härav framgår ganska tydligt och klart, huru svåra isförhållandena äro, och de kunna givetvis bli ännu sämre. Det framgår också därav, huru nödvändigt det är, att staten någon gång realiserar den tanken att bygga en egen havsisbrytare. I min interpellation av gårdagen säger jag också något om de svårigheter, som förefunnits, och att jag egentligen icke förväntat mig, att man under nuvarande svåra finansiella läge skulle inkomma med någon proposition; men då jag ser, hur det utvecklat sig år från år, synes det dock vara nödvändigt. Nu tillkännagiver herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att det på grund av de svåra finansiella förhållandena är omöjligt att tänka på något dylikt, och jag medgiver gärna detta. Men det är dock absolut nödvändigt att någon gång sätta i gång med anskaffandet av denna havsisbrytare. Så väl i år som i fjol har jag hänvisat till att byggandet av denna havsisbrytare skulle i någon mån avhjälpa den arbetslöshet som är rådande, och från

den synpunkten hade jag trott, att det skulle ligga såväl chefen för försvarsdepartementet som chefen för handelsdepartementet varmt om hjärtat att nu få en lösning av frågan, särskilt med anledning av den arbetslöshet som ännu är rådande. Då skulle ju åtminstone ett varv kunna få sysselsättning, och verkstäder, som göra maskiner, och andra industrier skulle likaledes kunna få sysselsättning. Och detta skulle nog i sin mån bidraga till att avhjälpa den arbetslösheten.

Om den s. k. isbrytarfrågan. (Forts.)

På grund av dessa förhållanden tager jag mig friheten att lägga herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet varmt om hjärtat att göra vad göras kan för att, om icke förr, till ett annat år inkomma med förslag om byggande av en havsisbrytare för statens räkning. Jag tager mig också friheten att lägga honom på hjärtat, att därest isförhållandena bliva svårare söderut, blir det absolut nödvändigt att även i år göra en tur dit ned med Stockholms stads isbrytare för att lossa på sjöfarten. Vi ha sett hur importöverskottet under januari månad har uppgått till 18 miljoner kronor, och dock, vill jag tillägga, att sjöfarten under hela januari månad var öppen; den hindrades då icke av några isförhållanden. Nu är det isförhållandena, som hindra exporten, och givetvis kommer under februari och mars importöverskottet att under sådana förhållanden betydligt stegras, och detta förhållande kan säkerligen icke glädja och tillfredsställa herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Jag tror, att han i det avseendet kommer att stå mera på min sida än de två herrar statsråd, som nu besvarat mina interpellationer.

Herr statsrådet **Hansson:** Det förekom ett yttrande i herr Enhörnings anförande, som skulle kunna tydas såsom en förebråelse mot de båda här interpellerade statsråden, för att de icke hållit sig à jour med vad som förekommit och därför icke hade tillfälle att när så påkallades ingripa. Jag får för min del säga, att interpellanten har, så vitt jag förstår, i otid väckt denna fråga, och det har icke heller kunnat från hans sida visas, att till den första interpellationen förelåg tillräcklig anledning. Interpellationen gällde, huruvida man skulle inskrida i år liksom i fjol för att underlätta sjöfarten, därest isförhållandena söderut och på västkusten skulle bliva svåra. Nu visar det sig emellertid, att ännu i dag äro förhållandena där sådana, att icke någon anledning till förberedande åtgärder för isbrytareassistans föreligger. Jag har införskaffat uppgift i går eftermiddag rörande den saken, och enligt radiorapport är det å sträckan Strömstad—Karlshamn isfritt och sjöfarten obehindrad. Från Malmö meddelas: »Öresund isfritt förutom ett kustisbälte längs danska kusten från Taarbäck och nordefter.» Och ett meddelande från lotskaptenen i Göteborg giver vid handen, att isförhållandena där icke hindra trafiken för ångare, under det att segelfartyg i visa delar av sjön ha svårigheter att taga sig fram i isen. Sålunda har det icke förelegat någon anledning att vidtaga några särskilda åtgärder för att gå söderut eller till västkusten och lämna assistans, såsom interpellanten ordat om.

Om den s. k. isbrytarfrågan. (Forts.)

Beträffande trafiken till Stockholm åligger det ju Stockholms stads isbrytare att här hålla öppet vatten, och såsom av tidningarna framgår, är den just nu i fullt arbete. Jag har emellertid gjort mig underrättad om, huruvida man skulle, därest sådana förhållanden skulle uppkomma att det bleve nödvändigt, kunna räkna på, att isbrytaren snabbt skulle kunna sättas i stånd att göra en längre tur. Det har meddelats från hamndirektören i Stockholm att även sedan isbrytaren slutat sin expedition i skärgården, om vars långvarighet ingenting kan sägas, kommer den sannolikt att hållas gångfärdig en tid framåt tills den värsta vintern är över. Vi hava således här en garanti för att isbrytaren i händelse av behov kan tagas i anspråk, under förutsättning givetvis att den icke behövs för sin första uppgift — att hålla trafiken öppen in till Stockholm.

Herr **Enhörning:** Herr greve och talman! Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tyckte, att jag var ute i otid. Det är icke så, när man ser, att så litet har åtgjorts i denna fråga, och när någon kungl. proposition om byggande av en havsisbrytare icke framkommit. Enligt vad jag kan utläsa ur gårdagstidningarna, har icke statsrådet kommit i förbindelse med hamndirektören angående den stora isbrytaren i och för hjälp söderut, för den händelse sådant skulle komma i fråga.

Jag redogjorde i fjol för de åtgärder, som på detta område hava vidtagits i Finland. Där hade man då minst fyra à fem isbrytare, av vilka dock en numera visst blivit försåld till Lettland. Jag kan även meddela, att en svensk ingenjör från ett av våra största varv har varit över till Finland för att underhandla om byggande av en mycket stor och stark isbrytare för finska statens räkning. Denna isbrytare skall vara minst 60 fot bred — bredden har aldrig varit så stor på någon isbrytare — och hava 6,000 indikerade hästkrafter. Dessutom är det fråga om, att Hansas skrov skall ombyggas, så att den blir en mycket stark isbrytare. Finska staten anser nödvändigt att genom en stark isbrytare upprätthålla sjöfarten till Finland under vintern för att vara i tillfälle att tillgodose sin export, huvudsakligen av pappersmassa och papper till Amerika. Finland har egna stora lastångare på 6 à 9 tusen tons och måste hålla förbindelsen med Amerika öppen för att hålla kvar sina kunder i fråga om dessa varor. Dessutom har man fullt klart för sig, att utan detta energiska ingripande från finska statens sida hade aldrig Finland under de svåra finansiella förhållanden, som där varit rådande, kunnat reda sig så utmärkt, som nu varit fallet. Det har icke varit någon depression i Finland utan högkonjunktur, och man har där velat bibehålla marknaden för sin varuexport, och det är jag övertygad om också har varit en riktig syn på tingen.

Jag kan också upplysa om, att på grund av de svårigheter, som uppstodo i fjol i sundet, beslöt danska regeringen i maj månad att bygga en isbrytare. Den satte detta i scen med all den kraft och energi, som var möjlig, och denna isbrytare blev i början av detta år färdig att gå

till sjöss. Jag har införskaffat uppgift angående båtens beställning, när den byggdes och levererades och hur stor och stark den är, men då jag icke hade anledning antaga, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet skulle så hastigt och utan meddelande till mig besvara min interpellation, har jag icke tagit med mig dessa uppgifter, och därför få herrarna nöja sig med de mindre noggranna detaljer jag nu kunnat lämna.

Om den s. k. isbrytarfrågan. (Forts.)

Av vad herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angav i sitt sista yttrande hörde vi till vår glädje, att herr statsrådet har sin uppmärksamhet fäst på södra Sverige för att bistå detsamma, i händelse det skulle vara nödvändigt. Men det är icke lyckligt och icke bra, att staten fortfarande skall vara beroende av Stockholms stads isbrytare. Svenska staten måste själv skaffa sig en stor och stark isbrytare för att hålla kommersen uppe även under vintermånaderna. Annars kunna vi icke konkurrera med andra länder, vilka därigenom vinna stora fördelar framför oss till skada för vår export, varav vi dock äro i så stort beroende.

Föredrogs och lades till handlingarna första lagutskottets memorial nr 8, med föranledande av återremiss från andra kammaren av första lagutskottets utlåtande nr 6 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra ävensom i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande eller omarbetande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av en inom andra kammaren av herr *Engberg* väckt motion, nr 144, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen skulle kunna upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Hederstierna* av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion måtte lämnas utan bifall.

Reservation hade avgivits jämväl av herr *Rogberg,* som jämte det han instämt i herr Hederstiernas reservation därutöver för egen del gjort vissa uttalanden i ämnet.

Herr **Hederstierna:** Den föreliggande motionen väcktes redan förra riksdagen, och den föranledde då en hemställan från första lagutskottet om skrivelse i ämnet. Denna hemställan blev av andra kam-

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

maren bifallen, men däremot avslagen i första kammaren. Nu har motionären, oaktat några förändrade förhållanden icke inträffat, ord för ord tryckt av sin motion från förra riksdagen; icke ett enda ord är tillagt eller borttaget, utan den förra motionen är tydligen utan vidare avtryckt. Den enda förändringen är, att han såsom slutkläm nu tagit lagutskottets hemställan förra året. Han kan icke, förmodar jag, då inga nya förhållanden föreligga, antaga, att riksdagens ledamöter förändrat åsikt i frågan, utan det är svårt att tänka sig annat, än att han spekulerar i att frånvarande ledamöter här i kammaren skulle ha haft för honom mera gynnsamma åsikter. Han borde väl emellertid såsom gammal riksdagsman veta, att sällan någon ledamot här är frånvarande utan att hava kvittat. Denna hans motion har i alla fall icke haft bättre framgång i andra kammaren, än att majoriteten sjunkit från 31, som den var förra året, till 18. Vad som ligger bakom detta vet man icke, men en ledamot i lagutskottet har sagt, att oaktat han röstade för förslaget förra året inom lagutskottet och oaktat han fortfarande hyste samma åsikt, ansåg han, att det här sättet av motionären att komma fram med samma förslag den ena riksdagen efter den andra utan att något nytt inträffar och utan att val ägt rum till andra kammaren, vore av den beskaffenhet, att han icke längre ville vara med om att vidtaga åtgärd i detta avseende. I första kammaren avslogs den då gjorda hemställan med endast sex rösters majoritet, och man torde kunna ha förhoppning om, att första kammaren skall vidhålla sitt beslut i frågan. Sådana här spekulationer i frånvarandes röster synas mig böra avvisas.

Det är ju tydligt att det finns en rörelse bland de sakkunniga läkarna på detta område, som gärna vill, att denna paragraf skall, om icke borttagas, så åtminstone något förändras. Vid ett samtal, som jag haft med en på området sakkunnig läkare, föreföll det mig, som om läkarne hade väl överdrivna farhågor för, att de skulle kunna råka ut för denna paragrafs bestämmelser. Det sades emellertid tydligt ifrån vid bestämmelsernas införande, att det icke var tal om, att vetenskapligt meddelad undervisning inför ett lärjungeauditorium någonsin skulle falla under denna paragraf. Lika klart är, att det kan icke bli tal om, att vad en husläkare tillråder — jag vill icke säga en patient, som är smittad — utan en ung man i familjen i fråga om att vidtaga vissa försiktighetsmått, icke faller under denna lag. Det skall vara under sådana omständigheter, att allmän fara för andras förförelse därav kommer. För övrigt vill jag säga, att under samtalet i går med den ifrågavarande sakkunnige läkaren framgick, om jag icke missuppfattade honom, att man numera vill för den manliga parten tillråda ett visst behandlingssätt efter könsumgänget, och så vitt jag förstår, faller icke heller detta under lagen. Med hänsyn till lagens mening, att man icke får locka till begagnande av dylika medel för att förekomma den naturliga påföljden av könsumgänge, kan ett sådant behandlingssätt som det av den nämnda personen åsyftade icke falla under lagen.

Frågan blev ganska livligt diskuterad här i kammaren förra året, och jag antager, att ämnet är utdebatterat i kammaren. För mig är

det fortfarande klart, att varje försök att tumma på paragrafens bestämmelser skulle med hänsyn till upplysningsverksamheten komma att medföra en ökad kunskap om, huru man skall förebygga, icke endast smitta, utan även den naturliga påföljden av könsumgänge, något, som skulle öppna portarna för en sedeslöshet i levernet hos vårt svenska folk, som man bör med all makt förebygga.

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

Jag har icke något vidare att anföra, utan yrkar avslag å utskottets hemställan och motionen.

Herr **Larsson, Jacob:** Herr talman! Jag kan instämma med den föregående ärade talaren däri, att denna fråga i fjol blev så pass grundligt behandlad, att det icke är mycket att vare sig lägga till eller draga ifrån. Den föregående ärade talaren förundrade sig över, att motionären nu kommit igen med sin motion, fastän något nytt icke inträffat, sedan ärendet avgjordes förra året. Just denna omständighet, att läget är alldeles detsamma som i fjol, har för utskottets majoritet varit fullgiltig anledning att icke frångå den uppfattning, som det då uttalade.

Jag kan icke komma ifrån, att den, som verkligen fördomsfritt vill se på denna sak, väl ändå måste medgiva, att utskottet ganska väl motiverat den hemställan, vartill det kommit, och att själva denna hemställan är så försiktigt och så omtänksamt avfattad, att om saken finge gälla för vad den verkligen är, det icke torde kunna finnas några allvarliga betänkligheter mot att bifalla utskottets hemställan. Men olyckan är, att saken icke får gälla för vad den är. Man menar att utskottet här, såsom den föregående ärade talaren nämnde, verkligen öppnar porten för en allt nedbrytande sedeslöshet. En sådan uppfattning är alldeles stick i stäv mot vad utskottet anfört.

Utskottet erkänner, att nu gällande preventivlag i vissa hänseenden har haft en verkan, som enligt utskottets mening ingalunda må förspillas. Men å andra sidan har utskottet påpekat, att tillvaron av denna lag kan utgöra ett mycket väsentligt hinder för en upplysningsverksamhet, som statsmakterna dock år 1918 enades om att finna vara av behovet påkallad. Nu har den föregående ärade talaren sökt påvisa, att denna lag icke utgjorde något hinder härför. Ja, men bevisningen var visst ganska knapphändig. Naturligtvis har ingen påstått, att lagen utgjort ett hinder för en lärare inom en medicinsk fakultet att inför sina lärjungar behandla denna sak. Den utgör heller icke något hinder för en läkare att i sin enskilda praktik meddela råd och upplysningar, men det är icke det saken gäller, det var icke detta, som riksdag och Kungl. Maj:t år 1918 togo avstånd ifrån, utan vad 1918 års lag avser, det är en rationell och effektivt bedriven upplysning av allmänheten beträffande medlen att förebygga spridande av smittosamma sjukdomar.

De lösa könsförbindelserna äro ju en företeelse, som vi icke kunna komma ifrån; de finnas och finnas i ohyggligt stor utsträckning. Det är just dessa lösa könsförbindelser — vilka i parentes sagt tyckas vara

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

tolererade av lagstiftningen och samhället — som utgöra den egentliga källan till de människoförstörande smittosamma könssjukdomarna. Det var med full insikt härom, som statsmakterna år 1918 beslöto, att upplysning i ämnet skulle spridas. Kan detta verkligen medföra några sedliga vådor? Det är ju Kungl. Maj:t, som har att avgöra både formen för upplysningsverksamheten och genom vem denna upplysningsverksamhet skall bedrivas. Kan man icke hava fullt förtroende för Kungl. Maj:t i dessa stycken och gå med på utskottets hemställan?

Huruvida lagen kan utgöra ett verkligt hinder härvidlag, det beror helt och hållet på, huru man tolkar lagen. Enligt den ifrågavarande paragrafen, så som den nu lyder, är det straffbart, när någon under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande. När föreligger då ett förledande? Ja, det är därpå frågan hänger. Det är alldeles klart, och det framgår också av uttalanden från läkarehåll, att den samvetsgranne läkaren alltid måste, såsom denna paragraf nu lyder, ställa sig mycket tveksam, och kanske underlåter han att göra vad hans läkareplikt borde bjuda honom, eller också följer han sin läkarplikt, men under känslan av att möjligen kunna drabbas av straff. Denna situation är naturligtvis av den beskaffenhet, att den kan och bör avlägsnas, och i den form utskottet föreslår, att undanrödjandet bör ske, kan det icke för den, som icke vill se spöken mitt på ljusa dagen, innebära någon som helst fara för det sedliga tillståndet i landet.

Det kan för övrigt frågas: har tillkomsten av denna preventivlag i något enda hänseende verkat till förbättring av det sedliga tillståndet? Det lär väl ingen kunna påstå. Utskottet medgiver visserligen, att vissa av de mest motbjudande och vidriga formerna för utbjudande av preventivmedel och ockrandet på lasten efter lagens tillkomst försvunnit, men det är en verkan, som utskottet anser bör kunna bibehållas.

Huru man vrider och vänder på frågan, är det dock så, att om man vill se saken såsom den är, kammaren skulle handla klokt, om den i år bifölle vad utskottet hemställer. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Petrén, Alfred:** Den förste ärade talaren ville urgera, att läkarna haft överdrivna föreställningar om, att preventivlagen skulle komma att hindra vederhäftiga upplysningar från läkarnas sida. Erfarenheten har emellertid givit vid handen, att herr Hederstierna icke har rätt i denna sin uppfattning, utan att läkarnas farhågor voro fullkomligt berättigade. Jag skall be att få anföra bevis för detta mitt påstående.

Dermatologiska sällskapet i Stockholm, som är en sammanslutning av specialister på köns- och hudsjukdomarnas område, hade för avsikt att utsända ett flygblad om de smittosamma könssjukdomarna, men dessförinnan skulle detsamma underställas medicinalstyrelsens prövning.

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

I det förslag till flygblad, som hade uppgjorts inom sällskapet, hette det bl. a. — jag måste här citera ett stycke för sammanhangets skull, så att sällskapets allsidiga syn på frågan kommer fram — »Trohet i könsförbindelser är därför såväl för den enskilde som för samhället av största betydelse i kampen mot de veneriska sjukdomarna. Var och en bör behärska sin könsdrift så, att yttringar därav aldrig framträda tanklöst eller ansvarslöst. En sådan självbehärskning understödes verksamt genom ett nyktert levnadssätt. Otaliga äro de personer, som tillskriva sin olycka ett tillfälligt alkoholbruk, vilket dövat deras eljest vaksamma självkontroll. Rättast och klokast är att ej utsätta sig för att bliva smittad! Utsätter sig någon likväl genom könsumgänge för risken att bliva smittad, kan dock mycket göras för att minska faran, även om intet fullt säkert medel därför gives. Användandet av s. k. skyddsmedel (kondong) kan sålunda oftast skydda mot överförande av smitta.»

Såsom herrarna finna, uppmanas i detta flygblad till undvikande av lösa förbindelser, men om utom äktenskapliga förbindelser äga rum, framhålles vikten av att använda skyddsmedel. Emellertid befanns det, att den sista punkten: »Användandet av s. k. skyddsmedel (kondong) kan sålunda oftast skydda mot överförande av smitta», icke fick införas i detta flygblad, ty enligt vad medicinalstyrelsens juridiske expert förklarade, stred den mot preventivlagen. Den ströks sålunda och kom icke med.

Vidare ströks en annan sats — och herr Hederstierna var också inne på den sak, som det där gäller. Det talades i förslaget till flygblad om, att man genom påstrykning av en salva kunde vinna ett visst skydd, och här förekom en sats av denna lydelse: »Denna påstrykning kan lämpligen göras även omedelbart före könsumgänget. Även om skyddsmedel använts, är det säkrast att vidtaga nu nämnda åtgärder», men även denna sats blev struken. Såsom herrarna finna, har dermatologiska sällskapet på grund av preventivlagens nuvarande formulering icke kunnat fritt och obehindrat utöva den upplysningsverksamhet, som ansåges önskvärd till skydd mot smittosamma könssjukdomar.

I detta sammanhang skall jag be att få upplysa kammaren om, att det gagn, som man med säkerhet väntat av denna lag, nämligen att hejda den hotande nativitetsminskningen, icke vunnits genom densamma. Det förhåller sig tvärtom så, att under de tio år, denna lag haft giltighet, har nativiteten sjunkit. Under det att nativiteten år 1911 var mellan 23 och 24 pro mille, hade den år 1919 nedgått till 19,6 eller icke fullt 20 pro mille. Man har sålunda icke vunnit vad man åsyftat med lagen.

Jag kan icke underlåta att i år liksom vid fjolårets debatt i frågan framhålla, att förhållandet mellan användande av preventiva medel och nativiteten är av dubbel art. Det är icke blott så, att konceptionsfrekvensen minskas genom användandet av ifrågavarande medel, utan de äro i viss mån av betydelse för höjandet av nativiteten, i det att många äktenskap, som nu äro barnlösa, icke hade behövt bliva det, om icke mannen under sin föräktenskapliga tid förvärvat sig en venerisk sjukdom, som gjort att han blivit steril. Man önskar sig ju alltid inom ett

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

äktenskap ett eller några barn. Är nu äktenskapet sterilt på grund av en föregående venerisk sjukdom, så har alltså nativiteten här minskats på grund av att preventivmedel icke på sin tid kommit till användning. Om det nu kunde bli en i det allmänna medvetandet inpräntad sats, att *varje sexuell förbindelse utanför äktenskapet, utanför monogama förbindelser, medför smittofara,* skulle därigenom antalet av veneriska sjukdomar smittade i hög grad minskas och följaktligen med tiden även nativiteten ökas.

Jag förstår mycket väl de etiska betänkligheter, som här framfördes av den förste ärade talaren, nämligen i fråga om faran för det moraliska tillståndets sjunkande, men för min del tror jag icke på något höjande av den moraliska ståndpunkten genom en sådan strafflagsparagraf. Höjandet av det moraliska tillståndet i detta hänseende måste ske på andra vägar; där ha hemmet och skolan sin stora betydelse.

Jag kan sluta med att nämna, att dermatologiska sällskapet, med anledning av att frågan i år på nytt kommit upp, nyligen gjort ett uttalande, som är formulerat på följande sätt: »Då preventivlagen alltså ej medfört den verkan, som med densamma avsågs, och då den kan anses utgöra ett hinder för de mest verksamma sätten att bekämpa de olycksbringande könssjukdomarna, så vill dermatologiska sällskapet på det kraftigaste framhålla, att det är av synnerlig vikt att lagen ändras därhän, att intet hinder för kunskapsspridning bland allmänheten om den personliga profylaxen av densamma förorsakas.»

I anslutning till dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hederstierna:** Då den siste ärade talaren skulle styrka, att läkarne hade fog för sin uppfattning att de måste vara försiktiga i sina uttalanden, trodde jag verkligen han skulle komma med något meddelande om, att åtal ägt rum och att detta haft till påföljd, att någon läkare blivit dömd, men något sådant bevis har icke lämnats, och jag tror icke heller, att någon sådan åtgärd har förekommit.

Vad beträffar den mening, som blev struken på tillrådan av medicinalstyrelsens juridiska ombud, tycker jag det var alldeles riktigt, att han tillrådde strykandet av den mening, som talade om användande av sådana här medel, ty de förebygga ju den naturliga påföljden av könsumgänge; det är just förhindrande av ett sådant tillvägagångssätt, som denna lag åsyftar, och det är ett uppmuntrande härtill, som icke bör eller får äga rum.

Vad den där salvan beträffar, som herr Petrén talade om, vill jag nämna, att den person jag talade med förklarade, att medlet användes efter könsumgänge, och under sådana förhållanden kan det säkerligen icke bliva tal om, att det skall falla under lagens bestämmelse. Men även om man tillråder användande av dylik salva före könsumgänge och detta icke föranledde till, att den naturliga påföljden bleve undanröjd, ser jag intet hinder för, att en sådan uppmaning må ske.

Vidare säger herr Petrén, att nativiteten i alla fall, trots preven-

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

tivlagens bestämmelser, minskats. Ja, det är mycket sant, men i vilken grad den skulle ha minskats, i fall dessa bestämmelser icke funnits, det vet icke herr Petrén. För mig är dock nativiteten icke huvudsaken, utan för mig är, såsom jag alltid har sagt, upprätthållandet av den sedliga nivån det viktigaste.

Herr Petrén, som är den ende läkaren här i kammaren, tillråder antagande av lagutskottets hemställan, men jag vill påpeka, att de två läkarna i andra kammaren, som även uppträtt i frågan, hava avstyrkt denna hemställan. Det är således ganska tydligt, att läkarna icke alls äro eniga i denna fråga.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Petrén, Alfred:** Det tycks inte vara så farligt, sade herr Hederstierna, med detta hinder för läkarna att utöva sin upplysningsverksamhet, eftersom ingen läkare blivit åtalad. Jag är förvånad över den invändningen, ty när läkarna känna lagen, överskrida de naturligtvis icke dess bestämmelser. Det är klart, att läkarna icke utsätta sig för att komma i konflikt med lagen.

När herr Hederstierna vidare framhåller, att läkarna äro oeniga i denna fråga och att läkarna i andra kammaren äro emot utskottets hemställan, så vill jag däremot anmärka, att det är väl bekant, att det finns olika meningar bland läkarna, men att saken ligger så, att uppfattningen är tämligen enhällig bland de läkare, som hava den största erfarenheten på området, nämligen bland specialisterna på könssjukdomarnas område. Bland dem råder, så vitt jag kunnat finna av diskussioner, som ägt rum inom läkarsammanslutningar, så gott som fullkomlig enighet.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hellberg:** Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att begära ordet i denna fråga, som visserligen har betecknats som utdebatterad, men som i alla fall är i mycket hög grad aktuell och dessutom av mycket stor betydelse.

Jag förstår väl, att man från sedlighetssynpunkt kan hava betänkligheter emot att vidtaga några åtgärder, vilka skulle kunna betecknas såsom befrämjande osedligheten. Jag förstår som sagt detta fullkomligt, men det förefaller mig, att man i denna fråga som i så många andra måste välja inte mellan något gott och något ont utan mellan två onda ting och väga, vilketdera av dessa kan anses vara det värre. Och då står för mig alldeles klart, att bristande upplysning på detta område är ett värre ont än det andra, som jag förut antydde.

Jag skall inte närmare ingå på frågan, i vilken mån denna lag lägger hinder i vägen för läkarne att meddela upplysning. Det synes mig, att vad herr Petrén i det fallet anfört är avgörande. Man har för lagens skull måst avstå från att lämna vissa upplysningar, som man ansett önskvärt att kunna lämna. Jag vill i förbigående gentemot herr Hederstierna erinra därom, att en läkare inte såsom en jurist gärna kan vara på sådant sätt kunnig i lagtolkning, att han genom en fin distinktion

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

förmår utläsa, om det ena eller andra är tillåtet i lagen eller icke; han har naturligtvis en allmän ängslan för att på något vis komma i kollision med lagen. Det är ju också från läkarhåll vittnat, att just denna omständighet, att de inte vilja på något vis komma i kontakt med lagen, i många fall lägger band på deras handlingsfrihet.

Men det synes mig vara någonting mycket beklagligt, om inte upplysning på detta område kan meddelas. Ty det synes mig vara alldeles otvetydigt ådagalagt, att den personliga profylaxen är av ofantligt stor betydelse för förhindrande av könssjukdomarnas spridning. Jag har sett statistiska tabeller, som visat, att man genom en sådan profylax kunnat nedbringa smittofallen exempelvis inom fartygsbesättningar till ett rent minimum. Det har särskilt ådagalagts under världskriget, att det är möjligt att så komma till storartade resultat på detta område.

Jag skall taga ett exempel för att bättre klargöra vad detta betyder. Antag, att av tio man på en fartygsbesättning, därest ingen upplysning meddelats, låt mig säga endast hälften, fem stycken, bryter sin abstinens, medan de andra iakttaga återhållsamhet, men av dessa fem personer tre bliva smittade, medan återigen, om upplysning meddelats, åtta skulle hava brutit sin abstinens men ingen av dem blivit smittad. Då frågar jag: anser herrarna, att den vinst, som ligger i dessa tre personers avhållsamhet från könsumgänge, uppväger den omständigheten, att de tre andra blivit smittade? Märk väl, att det endast är en vinst för tillfället: ingen garanterar, att dessa tre, som den gången avhöllo sig, göra det nästa gång; men de tre, som blevo infekterade, kunna få dragas med följderna av sjukdomen hela sitt liv. Och om man en gång i sitt liv har stått inför de fruktansvärda konsekvenserna av dessa könssjukdomar, om man blott sett ett enda konkret fall, sett exempelvis, hur en man i sina bästa år på höjden av sin verksamhet — i det fall jag särskilt tänker på en betydelsefull verksamhet — plötsligt falla ned och reduceras till ett väsen, som knappast mera är en människa, som för en rent vegeterande tillvaro och som inte blott drager sorg och olycka över sin familj utan, märk väl, ofta också överför smittan till denna familj, till sin hustru och sina små barn — har man en gång sett detta, då måste jag säga, att den lilla fattiga vinst för sedligheten, som kan uppnås genom okunnighet — och erfarenheten visar tillräckligt, att okunnigheten är ett mycket dåligt skydd härvidlag — för mig väger fjäderlätt i jämförelse med den hemska olycka, som kan åstadkommas genom dessa sjukdomar.

När det här talas om sedligheten som det avgörande, förefaller det mig, som om det låge någonting av obarmhärtighet och omänsklighet däri. Det talas om att ockra på osedligheten, men det kan drivas ocker på sedligheten också, om den skall betalas med människors hälsa och livslycka och liv och, märk väl, inte bara den enskildes, som först drabbas av sjukdomen, utan kanske också hans närmastes. Jag tror, att det ligger inte så litet hyckleri i detta. Man vill inte se sakerna sådana de verkligen äro. Jag är den förste att erkänna, att det vore beklagligt, om någon oansvarig propaganda på detta område skulle lössläppas. Men

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

därför fordrar man inte heller, att lagen utan vidare skall upphävas, utan man vill hemställa, om det inte är möjligt att få en bättre formulering som kan vederbörligen, så långt möjligt är, förhindra en sådan ansvarslös propaganda, men å andra sidan inte som den nuvarande lagen verkar hämmande på en upplysning, som sannerligen är i allra högsta grad behövlig och behjärtansvärd.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hederstierna:** Med anledning av herr Hellbergs tal om besättningen på ett fartyg vill jag säga, att om befälhavaren eller en läkare, som går ned på ett sådant fartyg, innan det lämnar hamnen, påpekar för sjömännen, att när de komma utomlands och gå i land i hamnarna, där de äro utsatta för smitta, de böra vidtaga den ena eller andra skyddsåtgärden, är det icke stridande mot lagen. Det är icke allmän förförelse.

Sedan förstår jag mycket väl, att herr Hellberg talar med ett speciellt fall för ögonen, och över dylika fall, då vi sett, hur unga män hava gått under, huru de hava smittat ned sin familj o. s. v., är jag lika upprörd som herr Hellberg. Men vi få icke avgöra en fråga som denna enbart under inflytande av dylika känslostämningar, utan vi få väl också tänka på vad som blir följden, om vi tumma på denna paragraf. Herr Hellberg minns lika väl som jag, vilken sedeslöshet som höll på att spridas här i landet, innan den nuvarande bestämmelsen kom till, huru personer foro från by till by och sålde sådana medel, hur man agiterade för medlens användande och hur den ena drängen efter den andra köpte sådana. Det höll på att uppstå en sedeslöshet, som var alldeles ohygglig. Man skall även tänka på den bilden, då man spelar på känslosträngarna, som herr Hellberg gjorde.

Herr Hellberg säger nu, att man mycket väl kan tumma på lagen. Ja, om det bara funnes en läkare eller någon annan, som kunde säga till oss: »Om ni skriva lagen på det och det sättet, så kunna vi giva råd i fråga om användandet av dessa medel för undvikande av smitta utan att det uppmuntrar folk att använda dem vid lösliga förbindelser för att undvika de naturliga följderna därav.» Men det finns ingen möjlighet att skriva en paragraf på det sättet, och herrarna bli därför bet på den uppgiften. Därför bör, så vitt jag förstår, riksdagen icke heller skriva i denna sak.

Herr **Petrén, Bror:** Herr talman. Jag har begärt ordet för att med några ord motivera, varför jag avser att rösta för att något nu åtgöres i denna fråga.

Då man läser lagutskottets utlåtande, vilket som vi veta är ett upprepande av fjolårets, förefaller det mig, som om man måste vitsorda, att det ligger en mycket stark objektivitet och mycken försiktighet över de uttalanden, som däri göras. Jag skulle emellertid vilja säga, att den motivering, som förekommer i lagutskottets utlåtande, näppeligen synes mig föra till en så vid hemställan som den i utlåtandet inrymda, näm-

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

ligen en begäran om en utredning, huruvida och under vilka förutsättningar det ifrågavarande momentet må kunna upphävas eller omarbetas. Mig vill det nämligen synas, som om denna motivering närmast bort föra till en hemställan enbart om att få undersökt möjligheten av en omarbetning av momentet.

Jag hade härom kvällen tillfälle att åhöra debatten i denna fråga i andra kammaren. Den, som där förde talan för läkarna i kammaren, utvecklade på ett övertygande sätt, att innehållet i paragraf 27 i 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar betingade, att en annan formulering gåves åt bestämmelserna i nu ifrågavarande moment i strafflagen, men, tillade han, då den kläm, som föreslås av lagutskottet, alternativt ifrågasätter ett upphävande av hela momentet, kan jag icke vara med därom. Jag skulle för min del vilja säga, att jag så till vida har samma uppfattning som denne talare, att momentet av skäl och hänsyn, som i såväl utskottsutlåtandet som här under debatten berörts, icke bör helt försvinna, men att det är en tvingande nödvändighet att få detta moment så modifierat, att det ej längre står hindrande i vägen för den av statsmakterna avsedda tillämpningen av paragraf 27 i 1918 års lag.

Då emellertid läkarrepresentanterna i andra kammaren med denna sin ståndpunkt fördes till den slutsatsen, att de borde rösta mot lagutskottets hemställan, finner jag mig åter på grund av angelägenheten av att de av föregående talare påtalade olägenheterna av momentets nuvarande avfattning snarast undanröjas böra giva min röst för lagutskottets hemställan. Jag är för min del övertygad om, att den utredning, som däri begäres, även om den lägges efter de riktlinjer, lagutskottet angiver, icke kommer att föranleda till förslag till riksdagen om helt borttagande av det moment, som det här gäller, utan att den kommer att föranleda till förslag, innefattande en omarbetning av momentet, och i förvissning härom samt för att något nu må åtgöras i denna fråga kommer jag, herr talman, vid den blivande voteringen att giva min röst för utskottets hemställan.

Herr **Hellberg:** Endast ett par ord till svar på herr Hederstiernas senast anförande.

Han ville tillvita mig, att jag låtit mig bestämmas av känsloskäl i denna fråga. Var och en har ju sitt temperament, herr Hederstierna, och det kan väl hända, att jag uttryckte mig på ett något livfullt sätt, i överensstämmelse med mitt naturell. Men det var visst inte min mening att spela på några känslosträngar, utan mitt syfte var att genom ett konkret exempel åskådliggöra den fruktansvärda innebörden av denna smittofarlighet, som kanske många i ögonblicket betrakta mera lättvindigt. Det gäller att väga sakskäl mot sakskäl, och de sakskäl jag här har anfört äro för mig så oändligt mycket mera avgörande än de skäl, som föras fram från motsidan.

Vidare sade herr Hederstierna, att i det fall jag hade anfört beträffande en skeppsbesättning skulle det inte vara något hinder för en

läkare att giva anvisningar om de försiktighetsmått, som de unga sjömännen hade att iakttaga, då de gingo i land. Ja, först och främst vill jag säga, att jag tror det hava framgått av vad som i detta ärende är anfört, att många läkare just skulle känna samvetsbetänkligheter mot att lämna en sådan anvisning, såsom de läsa lagen. Jag tror, att detta är ganska allmänt överensstämmande med läkarnas uppfattning. Men vidare vill jag anmärka, att den anvisning, som då skulle kunna givas i detta speciella fall, så vitt jag förstår är densamma, som herr Hederstierna nyss betecknade som förbjuden för en större allmänhet. Man får väl erkänna, att en läkare åtminstone kan vara betänksam, om han i ena fallet skall kunna giva en anvisning som i det andra fallet är förbjuden. Jag tycker, att detta är ett ganska graverande skäl emot lagen. Jag märker att herr Hederstierna har en annan åsikt; men det är juristens mening. Jag har en lekmannamening, och jag tror, att också läkarna i detta fall närmast måste betraktas som lekmän.

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Rogberg:** En ärad talare på Kristianstadslänsbänken har erinrat om, att utskottets kläm är alternativ och ifrågasätter antingen lagens avskaffande eller dess omarbetning.

Jag vågar föreslå, att man måtte betänka, hurudana de förhållanden voro, som föranledde lagens tillkomst, och jag vågar icke tro, att samhället under den tid som gått, sedan lagen antogs, nått en sådan glädjande utveckling i riktning mot högre moral och mera oegennytta, att icke »vinningslystnadens trafik», som det kallades 1910 och 1911, åter skulle uppenbara sig, om lagen helt och hållet upphävdes. Följaktligen är jag övertygad om, att flertalet i denna kammare icke skulle vilja vara med om en åtgärd, som leder till lagens avskaffande.

Den ärade talaren på Kristianstadslänsbänken framhöll särskilt möjligheten, att lagen kunde omarbetas, så att dess bestämmelser i praktiken bättre komma att överensstämma med gällande bestämmelser i 1918 års lag angående åtgärder emot de smittosamma könssjukdomarna. Över huvud taget bör man icke av rent teoretiska hänsyn kasta sig in på lagstiftningen, om praktiken löser svårigheterna ändå. Det är just vad som inträffat på förevarande område. Det är alldeles tydligt, att för sådana kategorier i samhället som sjömän och dylikt en fullständig och tillfredsställande upplysning ostraffat kan meddelas med de lagbestämmelser, som nu gälla. Efter min uppfattning — vilken jag ej väntar, att kammaren skall fästa något avseende vid, ehuru den delas av många andra — går det icke att ändra denna lag. Om man tänker på, hur lagen kom till, är detta också tämligen naturligt. Lagen tillkom år 1911 såsom en kompromiss mellan å ena sidan dem, som fordrade åtgärder till hindrande av ungdomens förförelse, och å andra sidan dem, som i yttrandefriheten sågo ett skydd för ett fritt samhälles utveckling. Vid denna kompromiss gick man så långt som möjligt till mötes dem, som höllo på yttrandefriheten. Att så är fallet, framgår ju därav, att ingen

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

läkare, d. v. s. ingen av de personer, vilka skulle hava fått sin handlingsfrihet inskränkt av bestämmelsen, kommit i konflikt med lagen.

Efter min mening borde den ärade talaren på Kristianstadslänsbänken inför detta svåra problem åtminstone hava givit en antydan om, hur han tänkte sig, att andra momentet i den förevarande lagparagrafen bör ändras, men det har han ej gjort. Om det nu finnes en möjlighet att verkställa en sådan ändring, vilket jag betvivlar, är det olämpligt, att försök till ändring verkställes på grund av den utskottshemställan och den motivering, som nu föreligga. Till dem av herrarna, som till äventyrs tro på den möjlighet, vilken den ärade talaren antydde, vill jag rikta den uppmaningen, att de behagade lugna sig till en kommande riksdag, vid vilken den, som känner sig äga förmåga att utarbeta ett förslag till lämplig ändring, kan väcka motion i ämnet, en motion, som då får av lagutskottet prövas och eventuellt av riksdagen antagas.

Den inlaga, som här företetts, upptager antalet fall av smittosamma könssjukdomar i riket under ett visst år, 1919; men det hade varit lämpligt om författarna till denna skrift hade velat uppgiva siffrorna även för sistlidet år, 1922, vilka för övrigt äro angivna i en bilaga till en reservation till utskottets hemställan. Av dessa siffror framgår med den mest önskvärda tydlighet, att vi redan i 1918 års lag hava ett utmärkt medel i kampen mot de smittosamma könssjukdomarna. Att öka kunskapen om de medel, som nu äro på tal, anser jag icke vara tillrådligt, förrän det visats, att de gynnsamma verkningarna av 1918 års lag icke stå sig. Jag är emellertid övertygad om, att den kommande statistiken skall gå i samma gynnsamma riktning som den vi nu hava. Vi behöva ej omarbeta lagen.

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den av herr Hederstierna avgivna reservationen.

Herr **Petrén, Alfred:** Med anledning av herr Rogbergs hänvisning till statistiken rörande anmälda fall av smittosamma könssjukdomar skall jag be att få säga några ord. Han framhöll, att antalet fall av förvärvad könssjukdom år 1922 visar en sådan enorm nedgång jämfört med år 1918, att det är tydligt, att den nya lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar haft en alldeles utmärkt verkan. Det är icke heller något tvivel om, att så är fallet. Den åberopade jämförelsen är dock missvisande, ty det förhåller sig så, att de veneriska sjukdomarnas utbredning under kristidsåren på grund av den främlingsström, som då vällde in över landet, var vida större än eljest. Om herr Rogberg tagit reda på motsvarande siffra för år 1913, alltså från en tid före den nämnda lagens antagande, skulle han också funnit en mycket lägre siffra än för år 1918. Visserligen ligger 1922 års siffra lägre än 1913 års, och detta visar, att denna nya lag mot könssjukdomarnas spridning — vilken jag för min del arbetade för, medan, om jag minns rätt, herr Rogberg och flera, som nu äro motståndare mot en ändring av preventivlagen, motsatte sig dess antagande — dock haft mycket god verkan. Men även om denna lag haft goda verkningar, är det uppen-

bart, att om vi därtill finge en mera utbredd användning av preventivmedlen utanför äktenskapet och om vi finge den uppfattningen allmän, att utomäktenskapligt könsumgänge icke borde äga rum utan användande av preventivmedel, så skulle naturligtvis de smittosamma könssjukdomarnas spridning ännu mera minskas. Och det kan väl icke vara annat än önskligt och en angelägenhet för samhället av mycket stor vikt, att dessa förhärjande sjukdomar, som ofta sträcka sina verkningar även till kommande generationer, måtte kunna bekämpas så kraftigt som möjligt.

Om upphävande eller omarbetande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;
Nej — 58.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 94, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, nr 151, om skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om beredande av arbete åt tuberkulossjuka konvalescenter.

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 151, hade herr *Wahl* hemställt, att riksdagen ville besluta en skrivelse med begäran, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning angående de åtgärder, som kunde vidtagas för beredande av arbete åt tuberkulossjuka konvalescenter, snarast möjligt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Julin* och *Franzén*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen utvisade, samt att utskottet bort hemställa, att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning angående de åtgärder, som kunde vidtagas för beredande av arbete åt tuberkulossjuka konvalescenter, måtte för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Herr **Wahl:** Herr talman! Det korta och stereotypa yrkande, till vilket första kammarens andra tillfälliga utskott i detta utlåtande kommit, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda, är naturligtvis icke ägnat att göra motionären i en så behjärtansvärd fråga som denna vidare glad.

För att nu omedelbart gå in på frågans kärnpunkt vill jag erinra om att i den kamp, som samhället för mot tuberkulosen, har sanatorieverksamheten utgjort det förnämsta vapnet. I motion såväl förra året som i år har jag emellertid kunnat påvisa, att denna verksamhet ej motsvarat förväntningarna. I den motion, jag väckte förra året, kunde jag därvidlag stödja mig på uttalanden i denna riktning från flera framstående sanatorieläkare. En av de läkare, som jag då åberopade, nämligen numera avlidne doktor Viktor Berglund i Halmstad, har för flera år sedan siffermässigt belyst detta spörsmål. Siffrorna äro visserligen gamla, men de äro dock icke desto mindre icke utan sitt stora intresse. Doktor Berglund påvisar nämligen beträffande dödligheten, att av de patienter, som år 1907 utskrevos från Hålahults sanatorium, hade i slutet av 1912, d. v. s. fem år senare, icke mindre än 42,5 procent avlidit i tuberkulos. Motsvarande siffra för 1908, d. v. s. fyra år efter utskrivningen, är 35,1 procent och för 1909, d. v. s. tre år efter sanatorievistelsens slut, 28,2 procent. Av patienter, som befunnit sig i längre avancerat stadium av sjukdomen, i tredje stadiet, och vårdats å Hålahults sanatorium år 1907 under den bästa möjliga behandling, hade i slutet av 1912 81,6 procent avlidit i tuberkulos, d. v. s. icke mindre än 4/5.

Beträffande därefter möjligheten för dem, som vistats på sanatorium, att kunna fortsätta med sitt arbete, uppvisade doktor Berglund, att på ett material av 898 patienter i olika stadier, som vårdats å Hålahults sanatorium åren 1907—1909, hade man med alla till buds stående botemedel endast vunnit så mycket, att i slutet av 1912 266 patienter voro arbetsföra, d. v. s. icke fullt 30 procent.

Dessa siffror äro enligt mitt förmenande så fruktansvärda, att man verkligen gör sig den frågan, om lungsot verkligen går att bota. Enligt mitt förmenande äro emellertid orsakerna till de dåliga resultaten tvenne. För det första är det ju bekant, att en stor del sjuka dröja alltför länge

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

med att vända sig till läkare och att det oftast är alldeles för sent, som detta sker; sedan läkaren ställt diagnosen får ju dessutom den lungsjuke oftast i brist på plats på ett sanatorium gå och vänta i flera månader. Den andra omständigheten, som bidrager till de dåliga resultaten, är det förhållande, som jag tillåtit mig beröra i motionen, nämligen att samhället tar sin hand från den lungsjuke omedelbart, så snart denne befinner sig utanför sanatoriedörren, vilket har till följd, att vederbörande lätt får recidiv och åter måste börja den tröstlösa vandringen från sanatorium till sanatorium. Jag känner för min del personligen fall, då det gått utför med den sjuke, därför att han måst taga ett arbete, som överstigit hans krafter. Jag minnes särskilt från min egen sanatorievistelse år 1912 på Söderby sjukhus ett 30-årigt lagerbiträde, som ansågs vara den minst angripne av oss på den avdelning, där jag vårdades, och som efter utskrivningen nödgades taga anställning som byggnadsarbetare med det resultat, att han efter tre veckors arbete åter var fullständigt nere. Han blev sedermera ånyo intagen på sjukhuset och vårdades ungefär ett år, innan livslågan slocknade. Detta är nu icke något enastående fall. Tuberkulosen är ju en proletärsjukdom, en sjukdom, som följer arbetaren såsom skuggan följer föremålet. När en kroppsarbetare av läkaren fått besked om att han fått lungsot verkar detta nästan som en dödsdom. Han ser närmast framför sig i perspektiv flera månaders sanatorievistelse, under vilka han icke har någon inkomst. Därtill kommer så ovissheten om huruvida hans krafter efter sanatorievistelsen skola bliva sådana, att han åter kan upptaga arbetet. Den lungsjuke ser därför allting i svart, och för min del tyckte jag under min sanatorievistelse, att denna pessimism var det pinsammaste av allt. Jag åhörde själv vid ett tillfälle, när en grupp patienter på fullaste allvar diskuterade frågan, huru länge var och en kunde anses ha kvar att leva med hänsyn till det stadium, i vilket han befann sig. De lungsjuka råka därför så lätt in i vad jag skulle vilja kalla en psykisk depression. De mista självförtroendet och tro sig ej mer kunna bliva samhällsnyttiga medborgare. I detta sammanhang vill jag ej heller sticka under stolen med att den långa sysslolösheten i en del fall skapar olust mot allt arbete — en fara, som ej heller bör förbises.

Ur alla dessa synpunkter äro därför enligt mitt förmenande åtgärder i det syfte, som i motionen påyrkats, behövliga. Utskottet avstyrker nu i år likaväl som förra året motionen under hänvisning till att frågan ligger under utredning hos nationalföreningen mot tuberkulos. Jag skulle för min del bättre kunna förstå denna ståndpunkt, om det här gällde en av riksdagen förut begärd eller av Kungl. Maj:t igångsatt utredning. Nu vill jag sätta i fråga, huruvida det kan vara riksdagen värdigt — om jag får använda det uttrycket — att lägga armarna i kors och vänta på en av en privat förening igångsatt utredning. Förra året kunde dock utskottet meddela, att denna utredning snarast skulle föreligga färdig. Nu åter förefaller det, som om slutresultatet vore synnerligen avlägset. Såsom reservanterna framhålla, har det visserligen uppgivits för utskottet, att ifrågavarande utredning nu vore slut-

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

förd så till vida, att en subkommitté utformat ett förslag till lösning av spörsmålets organisatoriska sida. Den ekonomiska sidan av spörsmålet lär däremot icke kunna upptagas till prövning, förrän resultatet av övriga subkommittéers arbete föreligger. Först därefter anser man sig böra skrida till uppgörandet av ekonomiska kalkyler, beträffande föreliggande förslag. »Huru lång tid det kan dröja, innan kommitténs utredning i sin helhet under förhandenvarande omständigheter hinner avslutas, torde vara vanskligt att försöka förutsäga», säga reservanterna. Jag skall för min del be att få vitsorda detta. Jag har nämligen förhört mig på nationalföreningens byrå, när det kunde tänkas, att slutresultatet av utredningen kunde föreligga, och fått till svar, att något besked därom icke kunde lämnas. Vid sådant förhållande och då man är ense om det behjärtansvärda i motionens syfte, förstår jag icke, varför riksdagen nu skulle tveka att lägga frågan i Kungl. Maj:ts hand. Här har nu den kommitté inom nationalföreningen mot tuberkulos, som haft ärendet under utredning, hållit på därmed sedan 1917, således i cirka sex år. Här är därför det gamla ordspråket mer än någonsin tillämpligt, att medan gräset gror, dör kon. Jag vill nu för mitt vidkommande därmed icke ha sagt något annat än att jag är ledsen över att denna utredning tagit så lång tid. Utan att var tillräckligt informerad har jag dock anledning tro, att de högt förtjänta män, som ha saken om hand, äro så upptagna av sitt dagliga kall, att de ha föga tid över att ägna sig åt denna fråga. Skulle emellertid en opinionsyttring göras från riksdagens sida, kan det dock tänkas, att dessa krafter någon tid lösgöras från det löpande arbetet för att såmedelst slutföra denna viktiga utredning. Enligt reservanterna har ju också en fullt sakkunnig person inför utskottet uttalat, att ett bifall till motionen sannolikt skulle vara ägnat att sporra ansträngningarna för frågans vidare utredning. Varför skulle man då hesitera? Årligen dö säkerligen många människor på grund av de brister, som vidlåda den nuvarande tuberkulosvården. Bland de lungsjuka själva har under många och långa år denna fråga diskuterats och klagomål framförts över de nuvarande förhållandena. Dessa klagomål ha dock icke förut nått fram till statsmakternas kännedom, utan de ha förtonat och dött bort. Ett bifall till motionen skulle därför — därom är jag säker — för de tuberkulossjuka verka som en ljusglimt i deras trista tillvaro och väcka en känsla av tro och hopp på framtiden.

På anförda grunder och då av allt som sagts i denna fråga framgår, att såväl praktiska som sociala och humanitära skäl tala för åtgärders vidtagande i motionens syfte, hemställer jag, herr talman, om avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herrar Julin och Franzén till betänkandet avgivna reservationen.

Herr **Almkvist:** Herr greve och talman! Då herr Wahl vid fjolårets riksdag framlade en motion av samma innehåll som den nu föreliggande, avstyrkte utskottet, som i motiveringen ställde sig ytterst välvilligt till och fullt sympatiserande med motionärens avsikt, bifall till motionen på grund därav, att nationalföreningen mot tuberkulos igång-

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

satt en stor och omfattande utredning om åtgärder för en mera framgångsrik och planmässig kamp mot tuberkulossjukdomarna i vårt land, och kammaren avslog också i enlighet härmed motionen. Det har synts utskottet, att under den tid, som förflutit sedan ärendet sist behandlades, inga skäl framkommit av beskaffenhet att nu motivera ett bifall till motionen. Det förhåller sig nämligen så, att den igångsatta utredningen, som även omfattar frågan om åtgärder för beredande av anstaltsvård åt tuberkulossjuka konvalescenter, förts framåt så till vida, att förslag om upprättande av anstalter av en viss typ för detta ändamål blivit utarbetat. Däremot har utredningen icke blivit slutförd i andra avseenden. Man har nämligen icke ännu kunnat vidtaga försök för att utröna den praktiska lämpligheten inom vårt land av de föreslagna anstalternas anordnande, och icke heller har man kunnat företaga sådan försöksdrift, som är erforderlig för att man skall kunna draga bestämda slutsatser beträffande de framtida kostnaderna för förslagets realiserande. En sådan försöksanordning skall emellertid snarast verkställas av nationalföreningen mot tuberkulos. Förberedande åtgärder för igångsättandet härav äro redan vidtagna. Genom en sådan försöksanordning avser man att komma till en bestämd uppfattning dels beträffande kostnaderna för förslagets genomförande, dels i fråga om den praktiska lämpligheten för vårt land av denna nya form av anstaltsvård. Denna försöksanordning kommer att slutföras av nationalföreningen utan påkallande av ekonomiskt stöd från statsmakternas sida.

Då således utredning pågår i frågan och denna utredning blivit förd närmare sitt slut, sedan ärendet sist behandlades av riksdagen, men då samtidigt så väsentliga delar av utredningen kvarstå, att det icke är möjligt att bilda sig en uppfattning om de ekonomiska konsekvenserna av den nya formen av anstaltsvård får jag, herr greve och talman, hemställa om avslag både på motionen och på reservanternas förslag samt om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Franzén:** Herr talman! Vid föregående års riksdag förelåg ju denna fråga till behandling, och kammaren fattade då som bekant det beslutet, att motionen icke skulle föranleda någon kammarens åtgärd, på grund av att frågan befann sig under utredning samt att man hade all anledning förmoda, att denna utredning skulle vara färdig inom den allra närmaste tiden. Jag vill nu säga, att när utskottet den gången så enigt intog denna ståndpunkt, berodde det säkerligen därpå, att man var övertygad om att en skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan just då var alldeles obehövlig. I år ligger emellertid, så vitt jag kan se, denna sak helt annorlunda. Visserligen är det sant, att utredningen har givit ett visst resultat. Men en stor del av hela detta spörsmål är ännu outrett. Hela den ekonomiska sidan av saken återstår ännu att utreda. När emellertid utskottets ärade ordförande här framhåller, bland annat, att det ännu återstår vissa experiment, innan den subkommitté inom nationalföreningen mot tuberkulos, som arbetar med denna fråga, kan fatta sin slutgiltiga ståndpunkt i frågan, vill jag anmärka, att dylika experiment

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

redan för flera år sedan ha gjorts i vårt land, nämligen vid Blinkarp. Dessa experiment hunno emellertid endast påbörjas, därför att tuberkulosvården krävde, att även denna anstalt togs i anspråk för andra ändamål än man ursprungligen hade avsett. De experiment, som nu skulle göras, kunna tydligen, så vitt jag kan förstå, icke i någon högre grad inverka på subkommitténs uppfattning om det lämpliga i att anordna sådana arbetskolonier, som den lär komma att föreslå. I utlandet har man ju på åtskilliga håll kommit till den bestämda uppfattningen, att just sådana kolonier äro vad som behövs för att hjälpa de mindre bemedlade eller obemedlade konvalescenterna i det läge, i vilket de befinna sig vid övergången från vården å tuberkulossanatorierna till deras ordinära verksamhet.

Jag tror för min del, att första kammaren sällan stått inför en fråga, där det funnits mera vägande skäl, som talat för en skrivelse till Kungl. Maj:t, än just i detta fall. Jag är övertygad om att utskottet här av mera formella skäl låtit förleda sig till ett avstyrkande. Jag tror, att alla reella skäl både ur ekonomisk och humanitär synpunkt tala för att kammaren nu bör besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det har redan förut framhållits, och jag ber endast att få understryka det, att den sakkunniga person, som inför utskottet redogjorde för frågans läge, för sin del förklarade, att han ansåg det sannolikt, att ansträngningarna skulle sporras och frågans lösning påskyndas genom den skrivelse, som reservanterna för sin del påyrkat. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Julin och mig avgivna reservationen.

Herr **von Koch:** Den första fråga, som man gör sig vid behandlingen av denna motion, är ju, om motionärens förslag bäres upp av den verkliga sakkunskapen på detta område — om det är en fråga av verklig betydelse. Jag vågar påstå, att sakkunskapen är ganska enig om att den tanke, som motionären här gjort sig till talesman för, är riktig — att det är ett mycket svårt missförhållande för närvarande, att de som äro intagna på tuberkulossanatorierna vänjas ifrån sitt ordinära arbete och, när de komma ut i livet, icke äro skickade och lämpade att upptaga det igen samt att det därför skulle vara mycket lämpligt, att de finge vänja sig vid ett ordnat arbete efter den långa sjukhusvården. Utskottets majoritet är ju också övertygad om betydelsen av denna sak.

Det finns emellertid en synpunkt, som jag tror gör det angeläget även för statsmakterna att beakta denna fråga, och det är, att staten för närvarande i mycket stor utsträckning bekostar vården på sanatorier av olika slag. Det kan då vara lämpligt, att statsmakterna pröva, om denna vård icke kan på något sätt anordnas mera praktiskt, eventuellt kanske inskränkas vad sanatorierna beträffar och läggas på ett annat mindre kostsamt sätt. Enligt vad sakkunniga meddelat mig, skulle det verkligen vara möjligt att genom tillämpning av arbetsprincipen på särskilda små anstalter kunna inskränka sanatoriernas verksamhet eller åtminstone göra det möjligt för ytterligare patienter att komma in på

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

sanatorierna. På det sättet skulle ett bättre medel kunna vinnas för bekämpandet av denna stora folksjukdom.

Vad som till slut varit avgörande för mig i denna sak är, att man verkligen på det håll, där man sysselsätter sig med denna frågas utredning, förklarat, att det skulle verka fördelaktigt, om riksdagen gjorde ett uttalande i den riktning, som motionären föreslår, att med andra ord vederbörande, som nu på sina lediga stunder arbeta med detta uppdrag, skulle känna, att det finns intresse från statens sida för att denna fråga blir utredd. Det kommer icke att bereda staten några kostnader i avseende på utredningen, om ett sådant uttalande göres, ty denna utredning skall utföras genom nationalföreningen mot tuberkulos. Men det kommer att sporra vederbörande — som någon redan här sagt — till att göra sitt yttersta för att få denna fråga utredd så snart som möjligt.

Ur denna synpunkt, herr talman, skulle jag vilja förena mig med dem som tro, att det riktigaste är, att första kammaren vid detta tillfälle uttalar sig i enlighet med reservanternas förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr **Almkvist:** Herr greve och talman, mina herrar! Med anledning av de två föregående ärade talarnas yttranden, ber jag att få framhålla, att utskottet för sin del till alla delar instämmer i det behjärtansvärda syftet med motionen. Utskottet har emellertid ansett, att ingenting kan vinnas i motionens syfte genom en skrivelse från riksdagen, då det är ett faktum, att utredning pågår och att, när denna utredning blivit så slutförd, att konsekvenserna, de ekonomiska och praktiska, kunna överblickas, föreningen utan någon som helst påstötning kommer att påkalla statsmakternas hjälp för genomförande av förslaget. Vid sådant förhållande har utskottet icke ansett sig böra, så snart efter det kammaren en gång intagit ställning till en liknande motion, föreslå ändring i denna kammarens ståndpunkt.

Jag ber få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Petrén, Alfred:** Jag tror väl, att i sak alla äro eniga i denna fråga, nämligen om, att tuberkulossjukhusvården bör kompletteras med sådana arbetskolonier, varom här är tal. Men då utskottets ärade ordförande säger, att intet kan vinnas genom en skrivelse till Kungl. Maj:t, och framhåller, att saken ligger på samma sätt som förra året, i det att nationalföreningens mot tuberkulos utredning alltjämt pågår, så kan jag icke fullt instämma i denna uppfattning. Som redan den ärade reservanten framhållit, är det dock en bestämd skillnad nu mot då, så tillvida att nationalföreningens mot tuberkulos subkommittés förslag till organisation av dessa arbetskolonier nu är färdigt. Det är den ekonomiska utredningen, som återstår.

Nu säger utskottets ordförande, att det kan icke vinnas någonting genom en skrivelse till Kungl. Maj:t, då den ekonomiska utredningen återstår och denna icke därigenom kan påskyndas. Det är däremot enligt mitt förmenande just vad den kan. Den utredning, som nu pågår,

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

sker genom oavlönade frivilliga krafter, och det ligger i sakens natur, att när ett arbete skall göras av personer, som för övrigt äro helt sysselsatta i sin dagliga verksamhet, så går det långsammare än när fråga är om en utredning, som Kungl. Maj:t sätter i gång, och för vilken det disponeras medel, så att de härför använda arbetskrafterna mera odelat kunna ägna sig åt uppgiften.

Nu vet jag mycket väl, att riksdagen är rädd för att skriva och begära utredning i dessa tider, då de utredningar, som förut äro igångsatta, antingen skola påskyndas eller helt och hållet upphöra. Jag vill dock i detta sammanhang säga, att det behöver icke bliva någon kostsam utredning, och det behöver i detta fall icke anlitas ett flertal personer. Det räcker med en eller högst ett par sakkunniga för denna utredning, och den bör kunna göras inom ganska begränsad tid, ty organisationsförslaget föreligger ju, och det gäller endast de ekonomiska beräkningarna.

Det bör kanske vara på sin plats att här nämna något närmare om den organisation, som är föreslagen, därför att den visar, att den ekonomiska utredningen i själva verket blir synnerligen enkel. Förslaget går ut därpå, att det skulle i intimt samband med de nuvarande tuberkulossjukvårdsanstalterna, på visst avstånd från dessa, anordnas arbetskolonier där således de, som icke längre behöva sjukvård men som ännu icke så återvunnit sin hälsa, att de kunna återgå till förvärvsarbetet, kunna få sysselsättning, i den mån deras krafter det tåla. Såsom herr von Koch anförde, skulle denna anordning hava till följd, att antalet platser på själva tuberkulossjukvårdsanstalterna skulle bättre kunna utnyttjas.

Skall organisationen genomföras på detta sätt, ligger det i sakens natur, att det är landstingen, som skola upprätta även dessa kolonier, eftersom tuberkulossjukvårdsanstalterna äro deras. Då gäller hela frågan endast: huru stort skall statsbidraget till byggnads- och driftkostnader vara? Givetvis bör statsbidraget bliva mindre till arbetskolonierna än till själva sjukvårdsanstalterna. Det har nu talats om, att man först skulle experimentera med en försöksanordning. Det är nämligen så, att i ett angränsande län har man redan planlagt en arbetskoloni. Man skulle då kunna vänta och se, vad detta kostade, för att därefter beräkna, hur stort statsbidraget behöver bliva. Det synes mig dock vara en något ovanlig anordning, att innan man bestämmer ett statsbidrag till anstalter av en viss typ, först i något eller några län några anstalter skola öppnas, för att man därigenom skall kunna beräkna kostnaden. Så har det icke gått till förut, när det varit fråga om statsbidrag till nya slag av anstalter, såsom arbetshem och dylikt.

Jag vill därtill säga, att *rent principiellt sett* synes det mig vara riktigare, att den ekonomiska utredningen kommer från regeringshåll än att den göres på frivillighetens väg.

Jag tror således i motsats till utskottets ordförande, att en skrivelse skulle i hög grad kunna påskynda denna utredning, och jag kan icke underlåta att till slut framhålla, att det är av ofantligt stor betydelse,

att denna fråga om statsbidrag till av landstingen anordnade arbetskolonier såsom annex till tuberkulossjukvårdsanstalterna snarast möjligt kan få sin lösning, ty det är dock en fråga av ofantlig stor social betydelse, som det här gäller.

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Rooth:** Herr greve och talman! Det är med denna motion som med så många andra, att motionären icke har, synes det mig, tillräckligt nog beaktat vad som gjorts eller göres i ifrågavarande ärende.

Herr Wahl nämnde, om jag icke missuppfattade honom, att enligt vad han fått sig uppgivit, skulle det dröja ännu mycket länge, innan någon utredning från nationalföreningen mot tuberkulos vore att förvänta i detta ämne. Jag har fått en helt annan och motsatt uppfattning. Utav sekreteraren i nationalföreningen mot tuberkulos, som var närvarande vid ärendets behandling i utskottet, försäkrades, så vitt jag icke missuppfattade honom, på det allra bestämdaste, att hela utredningen om ärendet skall bliva avslutad under detta år.

Det är sålunda uppenbart, att denna skrivelse, som nu påyrkats, icke kan i någon mån medverka till, att själva frågan kan på något sätt främjas. Vi äro alla överens om behovet av dessa arbetsanstalter, som motionären påvisat, men det är, såsom alla förstå, en så stor ekonomisk fråga, att man måste göra klart för sig vad den innebär i det avseendet. Nationalföreningen mot tuberkulos har ju bedrivit ett så synnerligt omfattande arbete på detta område, att det förefaller mig nästan olämpligt att ingripa på detta sätt, då man ser, hur mycket göres från den sidan för att avhjälpa de svårigheter, som föreligga.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wahl:** Herr Rooth framhöll, att han av nationalföreningens mot tuberkulos sekreterare fått det beskedet, att utredningen i frågan alldeles säkert skulle vara slutförd innevarande år. Jag har också talat med nationalföreningens sekreterare och, när jag, såsom jag i mitt första anförande sade, framställde frågan, när utredningen kunde väntas bli färdig, framhölls detsamma, som återfinnes i betänkandet, att visserligen är den subkommitté, som haft denna speciella fråga under behandling, färdig med den organisatoriska sidan av saken, men att subkommittén är avhängig av andra subkommittéer inom den stora kommittén, varför kommittén icke kan framlägga någon kostnadsberäkning, förrän alla dessa olika subkommittéer äro färdiga med sina utredningar. Och när detta kunde ske, sade nationalföreningens sekreterare sig icke kunna förutsäga. Sålunda ber jag få vidhålla vad jag sade i mitt förra yttrande, att man icke vet, när denna utredning kan bli klar, och då finnes all anledning för riksdagen att besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr **Julin:** De två talare, som uppträtt emot motionären, äro i alla händelser fullt ense med honom om, att den art av anstaltsvård,

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

till vilken han syftar, är behövlig och att det vore önskvärt, att staten på något sätt ingrepe. När jag för min del har gått mot utskottet och reserverat mig, så har jag gjort det mest därför, att jag sett frågan ur ekonomisk synpunkt. Förra året var jag med och biträdde hemställan om avslag å en liknande motion, med den motiveringen, att staten fick den utredning gratis, som motionären åsyftade. Av rent ekonomiska skäl kunde vi *då* gå emot motionären. Det visar sig emellertid, att vi i fjol togo miste. Det visar sig, att vi icke fingo den utredning, som vi då tänkte, och det visar sig nödvändigt för att komma någonstans, att *staten* ingriper, och det är det, som vi hoppas skulle ske nu, om vi, såsom i reservationen hemställts, begära en utredning. Frågan i sin helhet kan också ses som en rent ekonomisk fråga. Motionären har mycket riktigt framhållit, att det är två orsaker, som göra, att statens och samhällets i allmänhet stora kostnader för tuberkulossjukvården icke ha den effekt, som man skulle önska. Det är att vederbörande för det första kommer för sent under sanatorievård och för det andra kommer för tidigt ut i förvärvsarbete igen. Om man genom dessa anstalter skulle kunna åvägabringa, att han finge en övergångstid på en dylik arbetsanstalt, alltså icke behövde komma ut så tidigt i förvärvsarbete, skulle man bland annat vinna, att sanatorierna blevo något avlastade och andra sjuka icke behövde vänta så länge för att komma in på ett sanatorium. Man skulle således för rimligt ökade kostnader få en betydligt ökad effekt. När det nu är så, som flera gånger framhållits — jag vill i det fallet särskilt vända mig mot herr Rooth — att vederbörande sekreterare, på direkt fråga, enligt vad reservationen här upplyser, svarat, att en skrivelse till Kungl. Maj:t från riksdagen skulle sporra vederbörande, så att vi kunde få fram den utredning, till vilken allesammans syfta, så vitt jag förstår, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Petrén, Alfred:** Endast några ord i anledning av herr Rooths anförande!

När han nämnde, att han inhämtat, att den utredning, som återstår, inom nationalföreningen skulle vara avslutad inom årets utgång, så innebär detta yttrande, synes det mig, att ärendet skulle påskyndas genom en skrivelse till Kungl. Maj:t. Ty det är väl klart att, om den ekonomiska utredningen icke blir färdig förrän vid detta års slut, så återstår sedan för Kungl. Maj:t att behandla frågan, och då kan det icke bliva någon proposition framlagd till nästa riksdag. Om däremot Kungl. Maj:t nu själv omedelbart övertoge den ekonomiska utredningen — och den skulle enligt mitt förmenande kunna göras för en relativt billig kostnad, på grund av att det endast är en eller två personer, som skulle behöva vara sysselsatta därmed en kort tid — borde det icke möta något hinder ur tidssynpunkt att få fram frågan redan till nästa riksdag, och med hänsyn till frågans stora vikt måste detta vara ett bestämt önskemål.

Jag anhåller att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Om arbete åt tuberkulos-konvalescenter. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;
Nej — 57.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Utskottets hemställan bifölls.

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående höjning av den kommunala nöjesskatten och skattens ombildning till statsskatt.

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 87 och 94 till bankoutskottet, nr 88 till behandling av lagutskott, nr 90 till konstitutionsutskottet samt nr 91 till statsutskottet.

Anmäldes och bordlades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 24, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till upprätthållande av byggnadsstyrelsens verksamhet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om ändring i 45 § 2 mom. i förordningen angående försäljning av rusdrycker;

nr 11, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 21 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker;

nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om revision av förordningen angående försäljning av rusdrycker m. m.;

nr 13, i anledning av väckt motion om visst tillägg till § 19 mom. 1 i förordningen om frihamn; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1924 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till bevillning av inkomst m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 1 i kungörelsen den 8 februari 1918 angående uppbörd av skogsvårdsavgifter m. m.;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område av Bohusläns regementes övningsfält invid Uddevalla; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 44, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1,26 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 6 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 28 nästlidne februari och den 2 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades

första lagutskottets memorial nr 9, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 6 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra ävensom i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående tillgodoseende av vissa synpunkter vid utnämningar av högre administrativa och judiciella ämbetsmän, särskilt landshövdingar;

nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående omorganisation i visst syfte av undervisningen vid de juridiska fakulteterna i riket m. m.; och

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående tillgodoseende av vissa synpunkter vid statsfunktionärers utbildning även annorstädes än vid de juridiska fakulteterna; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion nr 148 av herr Stendahl m. fl. angående utskänkning inom riksdagsrestaurangen av spritdrycker, vin och öl.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 24 och 25.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till upprätthållande av byggnadsstyrelsens verksamhet, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 10—14 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10—12.

Herr *Clason* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1923—1924 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Denna motion hänvisades, så vitt den avsåg elfte huvudtiteln, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 168, av herr *Enhörning*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av lånefonden för rederinäringens understödjande; och

nr 169, av herr *Asplund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.

Herr *Julin* väckte följande motioner:

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.; och

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, i vad den avser årligt understöd åt två tillfälliga kontorsbiträden.

Dessa motioner hänvisades, nr 170 till statsutskottet och nr 171 till bankoutskottet.

Herr *Hallin* väckte en motion, nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst.

Denna motion hänvisades till bankoutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,42 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Nordiska Boktryckeriet, Stockholm 1923.

267.